

מקח טעות ותקלה בקניית רכב משומש

טעות בכמות

1. שו"ע חו"מ רלב, א

המוכר לחבירו במדה ובמשקל או במנין, וטעה בכל שהוא, חוזר לעולם, שאין אונאה אלא בדמים אבל בחשבון חוזר. כיצד, מכר לו מאה אגוזים בדינר ונמצאו ק"א או צ"ט, נקנה המקח ומחזיר הטעות ואפילו אחר כמה שנים.

הלכות בסיסיות

2. שו"ע חו"מ רלב, ו

כל שהסכימו עליו בני המדינה שהוא מום שמחזירים בו מקח זה, מחזירין. וכל שהסכימו עליו שאינו מום, הרי זה אינו מחזיר בו אלא אם פירש, שכל הנושא ונותן סתם, על מנהג המדינה הוא סומך.

3. שו"ע חו"מ רכח, ו

אסור לרמות בני אדם במקח וממכר או לגנוב דעתם, כגון אם יש מום במקחו צריך להודיעו ללוקח.

4. סמ"ע סימן רכח ס"ק ז

אם יש מום במקחו כו'. פירוש, אף על פי שאין בו אונאת ממון מ"מ היה לו להודיעו, והוא דומה לגניבת דעת דאסור אף על פי שאין בו חסרון ממון:

5. שו"ע חו"מ רלב, יא

המוכר בהמה לחבירו לטבחה, ושחטה ונמצאת טרפה, אם נודע בודאי שהיתה טריפה כשלקחה, כגון שנקבו בית הכוסות והוגלד פי המכה שאז ידוע שיש לו שלשה ימים שניקב, אם קנאה תוך שלשה ימים, הוי מקח טעות וצריך להחזיר הדמים. ואם לא קנאה תוך ג' ימים, או שקנאה תוך ג' ימים ולא הוגלד פי המכה, דאז הוי ספק אם ניקב תוך ג' אם לאו, על הלוקח להביא ראיה, ואם לא, יפסיד ויתן הדמים אם הם עדיין בידו.

6. שו"ע חו"מ רלב, יג

המוכר דבר שהיה מום בממכרו, ועשה בו הלוקח מום אחר קודם שיודע לו המום הראשון, אם עשה דבר שדרכו לעשותו, פטור. ואם שינה ועשה מום אחר קודם שיודע לו המום, מחזיר המקח לבעליו ומשלם דמי המום שעשה.

מחילה על מום

7. שו"ע חו"מ רלב, ז - מחילה

כל הלוקח סתם, אינו לוקח אלא הדבר שלם מכל מום. ואם פירש המוכר ואמר: על מנת שאין אתה חוזר עלי במום, הרי זה חוזר, עד שיפרש המום שיש בממכרו וימחול הלוקח, או עד שיאמר לו: (כל מום) שימצא במקח זה הפוחת דמיו עד כך וכך קבלתי אותו, שהמוחל צריך לידע הדבר שמוחל לו בו ויפרש אותו, כמו המפרש האונאה.

8. שו"ת הרשב"א א, אלף קכז – ידיעה ללא מודעות

תשובה אם היה החלון פתוח על הבית בשעה שמכר ראובן את הבית לשמעון דבר ברור הוא שאין ראובן חייב לשמעון כלום בכיוצא בזה שהרי מום זה כבר ראה אותו שמעון והכירו וסבר וקביל.

9. פתחי חושן גניבה ואונאה פרק יב, הערה סב

ונראה עיקר חידושו של הרשב"א שאע"פ שכשראה את הבית לא עלה על דעתו [של הקונה] שהשכן יכול להפריע לו... קמ"ל שעל הלוקח לברר בכל צדדי המקח, וכל שלא עשה כן הוא בכלל סבר וקיבל.

10. שו"ע חו"מ רלב, ג – שימוש

המוכר לחבירו קרקע או עבד או בהמה או שאר מטלטלים, ונמצא במקח מום שלא ידע בו הלוקח, מחזירו אפי' לאחר כמה שנים, שזה מקח טעות הוא, והוא שלא ישתמש במקח אחר שידע במום. אבל אם נשתמש בו אחר שראה המום, ה"ז מחל ואינו יכול להחזיר.

11. פתחי תשובה חושן משפט סימן רלב ס"ק א – אי ידיעת ההלכה והכרח

ועיין בספר ארחות משפט נתיב ל"ב סי' י"ז שכתב וז"ל, ועוד נלע"ד דיש להסתפק טובא בעיקר דין זה דאם השתמש, אם הקונה הוא מההמונים ועמי הארץ שאינם יודעים כלל מדין דאם השתמש בו, ואינו יודע כלל מעיקר דבר זה דאסור להשתמש בו מאחר דרוצה להחזירו, אך מורה היתר לנפשיה דכל זמן שחבירו לא החזיר המעות מותר לו להשתמש בו, אבל מ"מ אינו מוחל בשום אופן, וצווח ככרוכיא שודאי רוצה לחזור. ומכל שכן אם ראה המום בדרך, כגון אם קנה סוס ונסע עליו בדרך ובאמצע הדרך מצא בו מום, ונסע על הסוס בחזרה לעירו ובדעתו לעמוד על זה בדין תורה, אך עכ"פ הלא זה השתמש בו אחר שראה המום, האם נאמר בכזה דודאי מחל, והלא אנו רואין דודאי לא מחל אך מגודל הכרח משתמש בו, הילך ברגליו ויוליך בידיו העגלה עם המשא שעליו, וצע"ג בכל זה, עכ"ל.

ויתור על בדיקה**12. מגיד משנה הלכות מכירה פרק טו הלכה ג**

ויש מי שכתב שאם היה הדבר שהלוקח יכל להבחינו לאלתר כגון שיכולין לנסותו ולטועמו ולא הקפיד לעשות כן והמוכר מכר לו סתם אינו חוזר.

13. משנה למלך מכירה טו, ג

מה שכתב ה"ה ז"ל בשם יש מי שכתב שאם היה הדבר שהלוקח יכול להבחינו לאלתר ולא הקפיד לעשות כן שאינו חוזר. נראה בעיני שאם היה המקח בהקפת המעות כיון שהלוקח עדיין מעות המוכר בידו י"ל דמשום הכי לא הקפיד הלוקח לנסותו מיד ולעולם לא מחיל.

14. ערוך השולחן חושן משפט סימן רלב סעיף ה

יש מי שרצה לומר דאם היה המום דבר שהלוקח יכול להבחינו ולנסותו או לטועמו ולא הקפיד לעשות כן אינו חוזר דמסתמא מחל אמנם אין עיקר לזה ורבים חולקים על זה [מל"מ פט"ו ב"מ שע"מ מהריט"ן]. ויש מי שרוצה לומר דעכ"פ בנשתמש בו אחר שהיה יכול להבחינו הוי מחילה. ויש עוד מי שרוצה לומר דאם קודם גמר המקח היה יכול להבחינו ולא בחן הוי מחילה.

וכל דברים אלו לא נראה לדינא וכבר בררנו בסי' רכ"ח סעיף ז' וסעיף ח' דדוקא טעימה הוי מחילה אבל במה שהיה יכול לטעום ולא טעם אין זה מחילה וכ"ש במום. האם מחוייב הלוקח להעלות על דעתו שהמוכר אנהו וכי באומדנא קלה כזו נחייב את הלוקח שקנה דבר ואח"כ נתגלה בו מום וכן משמע מכל רבותינו הראשונים דרך שימוש אחר שנתוודע בהמום הוי מחילה ולא דבר אחר וכן עיקר לדינא.

ביטול או פיצוי

15. שו"ע חו"מ רלב, ד, מקורו ברמב"ם מכירה טו, ד

אין מחשבין פחת המום, אפילו מכר לו כלי שוה עשרה דינרים ונמצא בו מום המפחיתו מדמיו איסר, מחזיר את הכלי ואינו יכול לומר לו: הילך איסר פחת המום, שהלוקח אומר: בחפץ שלם אני רוצה. וכן אם רוצה הלוקח ליקח פחת המום, הרשות ביד המוכר לומר: או קח אותו כמו שהוא או תקח מעותיך והחזיר לי מקחי.

16. שו"ת הרא"ש כלל צו סימן ו

את אשר שאלת: ראובן ושמעון היו באישיביליא, ויש לראובן בתים בקרטבא, ושניהם היו מכירין בהם, במוצאיהם ובמובאיהם ותכונתם וצורתם, והסכימו יחד שימכור ראובן לשמעון הבתים בסכום ממון, ועשו ביניהם שטרי קנסות שלא יחזרו בהם, ולאחר ג' חדשים נעשה המכר. ובין ההסכמה והמכר באו כותים לקרטבא וחנו בבתים ההם וקלקלו בהם מקצת מקומות, ועשו כותלי הבית מחמת אש שהדליקו בו, ועקרו דלתי הבית והחלונות; וגם הקהל מכרו במס שהיה להם על הבתים דלתות החצר והבית. ושמעון רוצה לחזור במקח, כי נתגלגל קודם גמר המקח והוא לא ידע, והוי מקח טעות; וראובן אומר שדבר מועט הוא, הקלקול, לנגד ערך הבית, ושהוא יגבה מדמי המכר קלקול הבית על פי ערך שמאים. ושמעון אומר: אדרבה, מפני שהוא חשוב מאוד, קלקול מועט נחשב בו למום גדול, והוי מקח טעות. רואה אני את דברי ראובן; כי בית מכר לו, עדיין נקרא בית, אם אירע בו קצת קלקול, מום עובר הוא, ובדמים שהוא מנכה לו יחזור הבית לקדמותו, ואין כאן מקח טעות.

17. שו"ע חו"מ רלב, ה

ראובן שמכר לשמעון בתים שיש לו בעיר אחרת, וקודם גמר המקח נכנסו עובדי כוכבים בבתים וקלקלו קצת מקומות ועשו הכתלים ועקרו דלתות הבית והחלונות, ורוצה שמעון לחזור בו, וראובן טוען שכיון שהוא מום עובר ינכה לו מן הדמים כדי שיחזיר הבית לקדמותו ויקיים המקח, הדין עם ראובן.

הגה: שהרי בית מכר לו ועדיין נקרא בית. וכן מום שאינו בגוף הבית, כגון שיש לאחר דרך עליו או אמת המים עוברת שם, מסלק המים והמקח קיים. אבל אם המום בגוף הבית, כגון שאמר לו שיש לו כותל שלם, ונמצא רעוע, אינו יכול לבנות לו כותל שלם; וכל כיוצא בזה (הגהות מרדכי דכתובות).

18. פרישה חושן משפט סימן רלב, ה

וכאילו אמר כיון שהקלקול הוא דבר מועט כו' אנכה מדמי המכר כו' ור"ל ודאי אם היה הקלקול פחת וחסרון גדול בבית היה הדין עם שמעון שיכול לומר איני רוצה בבית מקולקל אפילו ע"י ניכוי אבל השתא שאין כאן אלא קלקול מועט וקל לתקנו אמאי לא יקבלו על ידי ניכוי והשיב שהדין עם ראובן בזה וק"ל.

19. אולם המשפט על שולחן ערוך חו"מ רלב, ה

אם גוף המקח קיים וצריך לתקן מבחוץ ודאי מחוייב המוכר לתקן וזה ברור.

20. לב מבין (בירדוגו), חו"מ, קמד

ר"ל מסלק ההיזק אם ירצה, או אם היה בידו. אבל אם לא היה בידו ולא רצה, המקח בעל לגמרי.

21. פס"ד ארץ חמדה גזית, בית שמש, מאתר דין תורה בכתובת: <http://www.dintora.org/article/247>

והנה הנתבע טען שמכיוון שהסכים ואף הציע לתובע לקחת את הרכב לבדיקה, הרי האחריות למציאת המומים במידה וישנם עוברת למכון הבדיקה. ואכן המ"מ כתב^[4]: "ויש מי שכתב שאם היה הדבר שהלוקח יכל להבחין לאלתר כגון שיכולין לנסותו ולטועמו ולא הקפיד לעשות כן והמוכר מכר לו סתם אינו חוזר". וסברתו כנראה משום שסבר וקיבל. אולם לענ"ד זה רק כשהמום ניתן לגילוי בנקל, משא"כ הכא שאף המכון המומחה לבדיקות קניה לא הצליח להבחין במום זה.^[5] והאמת שרבים חולקים על עצם יסוד הדין של המ"מ וס"ל שלעולם חוזר אף בכח"ג^[6]...

צודק הנתבע שביטול המקח יגרום לנזק נוסף היות שהרכב ירשם כ"יד חמישית". וא"כ הרי זה מצב שא"א להחזיר המקח. וע"כ נראה במקרה זה לא לבטל המקח, אלא להשלים את ההפרש בדמים.^[12] ולמעשה נראה שזהו הפתרון הטוב לשני הצדדים. ואף התובע הסכים (ע' לעיל תמצית טענותיו) לקבל פיצוי כספי ולא דרש דווקא החזרת הרכב. נזכיר בהקשר זה כי ביה"ד הוסמך לפסוק הן לפי הדין, הן לפשרה והן לפי שיקול דעתו.

נזכיר עוד כי במקרה של ביטול המקח היה צריך התובע לשלם לנתבע דמי שכירות על תקופת השימוש ברכב.^[13] במקרה הנדון מדובר על קרוב לשבועיים שימוש ברכב, שווה ערך למעלה מאלפיים ₪.

[4] פט"ו מהל' מכירה ה"ג. והביאו הסמ"ע רלב' סק"י.

[5] וכן נראה מתשובת הרדב"ז ח"ג סי' תרכב' שבדיקה שלא אמרין סבר וקיבל במום שא"א לראותו אלא לאור הנר.

[6] ע' פת"ש שם סק"א שהביא רבים החולקים ע"ז.

[12] פתרון זה הוזכר בשו"ע שם בסעיפים ד', ה': "אין מחשבין פחת המום, אפילו מכר לו כלי שוה עשרה דינרים ונמצא בו מום המפחיתו מדמיו איסר, מחזיר את הכלי ואינו יכול לומר לו: הילך איסר פחת המום, שהלוקח אומר: בחפץ שלם אני רוצה. וכן אם רוצה הלוקח ליקח פחת המום, הרשות ביד המוכר לומר: או קח אותו כמו שהוא או תקח מעותיך והחזיר לי מקחי. ראוהו שמכר לשמעון בתים שיש לו בעיר אחרת, וקודם גמר המקח נכנסו עובדי כוכבים בבתים וקלקלו קצת מקומות ועשנו הכתלים ועקרו דלתות הבית והחלונות, ורוצה שמעון לחזור בו, וראוהו טוען שכיון שהוא מום עובר ינכה לו מן הדמים כדי שיחזיר הבית לקדמותו ויקיים המקח, הדין עם ראוהו. הגה: שהרי בית מכר לו ועדיין נקרא בית. וכן מום שאינו בגוף הבית, כגון שיש לאחר דרך עליו או אמת המים עוברת שם, מסלק המים והמקח קיים. אבל אם המום בגוף הבית, כגון שאמר לו שיש לו כותל שלם, ונמצא רעוע, אינו יכול לבנות לו כותל שלם; וכל כיוצא בזה (הגהות מרדכי דכתובות).". אמנם זהו המחבר והרמ"א כ' שאין לכפות על הלוקח פתקון זה, אולם כה"ג הווי מילתא דשווי לתרווייהו.

[13] שם סעיף טו'.